

Jan Sundin

Skattedomstolar under debatt

I en föga uppmärksammas artikel i Svensk Juristtidning förra året (1988 s 19 of) riktade advokaten Lars Rosengren — artikeln hade rubriken ”Kan vi lita på våra domstolar?” — skarp kritik mot skattedomstolarnas rättskipning i skatteprocesser. Rosengren undrade om det i våra domstolar finns en allmän tendens att i tvister, som berör statens eller andra kollektiva intressen, ta ställning till förmån för dessa intressen på den enskildes bekostnad. Det skulle, menade Rosengren, vara uppsendeväckande och olustigt, om så skulle vara fallet. Det är, menade Rosengren vidare, omöjligt att prestera någon ”bevisning” hur det förhåller sig på denna punkt.

När det gäller domstolar som dömer i skattemål — Rosengren tänker väl då på länsrätter, kammarrätter men även på regeringsrätten — vågar Rosengren påstå att bland de advokater och skattekonsulter, som biträder medborgarna i skattefrågor, är den helt övervägande uppfattningen att domstolarna har en benägenhet att hellre döma till statens än till den enskildes förmån. Ibland sker detta på ett sätt som av den skattskyldige upplevs som starkt upprörande.

Rosengren gör ett försök att förklara varför domstolarna faktiskt kan ha en sådan inställning i dessa mål. Han menar att det sedan början av 1970-talet i vårt land pågått en massiv verksamhet på olika sätt för att tillvarata statens skatteanspråk och för att främja kollektiva intressen av olika slag. På flera sätt försöker politiker, företrädare för organisationer och andra opinionsbildare att inpränta hos medborgare att det är särskilt fult att undandra staten inkomster. Resultatet har enligt Rosengren blivit en aggressiv och förgiftad inställning mot sådana människor som misstänks för skatteflykt och ekonomiska brott. Rosengren går så

långt att han menar att det inte saknas inslag av direkt diskriminering av vissa medborgargrupper, t ex fåmansbolagsdelägarna, i skattesammanhang. Av denna opinionsbildning har, anser Rosengren, domarna säkert liksom andra människor tagit intryck och det kan i sin tur ha påverkat deras dömande verksamhet.

Rosengrens kritiska synpunkter har som sagts blivit föga uppmärksammade. I varje fall har den inte lett till någon debatt. Man kan gissa att några som läst artikeln sagt att Rosengren måhända förlorat några skatteprocesser, som han räknat med att vinna, och att han därför har svårt att bedöma frågan klart. Hur det förhåller sig md den saken är ovisst. Det intressanta i sammanhanget är dock att en känd advokat — med mångårig erfarenhet av skatteprocessande — menar att hans erfarenheter delas av andra advokater samt av skattekonsulter. Ett sådant påstående hade förvisso omedelbart bort föranleda en intensiv debatt bland skatterådgivare men även bland domare i förvaltningsdomstolar.

För egen del dömer jag sedan många år i en kammarrätt i, bland annat, skattemål. Jag vill ogärna tro att jag i mitt dömande har en benägenhet att hellre döma till statens än till den enskildes förmån. Inte heller vill jag tro att jag — medvetet eller omedvetet — tagit intryck av politikers och andras försök till attitydpåverkan. Lika främmande för mig är att tro att jag diskriminerat t ex fåmansbolagsdelägarna.

Man har svårt att tro att någon annan domare i kammarrätt, länsrätt eller i regeringsrätten öppet erkänner att han i sitt dömande fallit offer för den attitydpåverkan som Rosengren talar om. Frågan är dock så allvarlig att Rosengrens kritik inte bör tystas ner. En domare är mottaglig för opinionsbildning, och det kan faktiskt förhålla sig så som Rosengren gör gällande att det gör. Om Rosengrens uppfattning delas av advokater och skattekonsulter i allmänhet, måste hans kritik tas på allvar.

Själv har jag erfarenhet inte bara från kammarrätt utan även från den gamla prövningsnämnden och dess efterföljare länsrättsrätten. I början av 1960-talet gick jag från kammarrätten i Stockholm till en prövningsnämnd i Norrland. Där tjänstgjorde jag några år som föredragande i taxeringsmål och fann till min överraskning att man i denna nämnd kunde på en dag avgöra upp till 600 taxeringsmål. En sådan handläggningsordning präglades inte av någon omsorgsfull prövning — det gällde bara att se till att det gick undan, vilket nästan undantagslöst medförde att taxeringsintendentens linje i målet följdes. Efter en tid fann jag att det tedde sig torftigt att man dömde på detta sätt. Jag lyckades utan större besvär att förmå dem som dömde i prövningsnämnden att i ett antal mål gå emot taxeringsintendenten. Detta väckte hos länets taxeringsintendenter till en början överraskning, stundom raseri. Flera intendenter sökte efter prövningsnämndssammanträdena upp mig och klagade över att jag tydligen låg bakom den nya ordningen, som man fann klandervärd. Några år senare fann lagstiftaren emellertid att man måste rätta till förhållandena.¹ Man skapade till en början länsrättsrätterna, som dock fortfa-

rande var knutna till länsstyrelserna. Så kom — ett decennium senare — den stora reformen, då man bröt ut länsskatterätten från länsstyrelserna och förvandlade dem till självständiga domstolar, länsrätter.

Förvisso kunde man under många år rikta befogad kritik mot skattedömandet i andra instans. Man har dock en känsla av att förhållandena blivit åtskilligt bättre under 1980-talet. Rosengren och många med honom tycks dock fortfarande anse att det råder påtagliga missförhållanden i länsrätterna, dock av en annan art än den som rådde i prövningsnämnden och länsskatterätten. Hans kritik riktar sig dock inte bara mot länsrätterna utan även mot kammarrätterna och mot regeringsrätten.

Om Rosengrens uppfattning är allmän, är det förvisso ett allvarligt förhållande. Det går som jag tidigare sagt inte att avfärda kritiken som grundlös. Rosengrens kritiska synpunkter bör bli föremål för en öppen, förutsättningslös debatt.

När det gäller skattedömandet står vi som bekant inför stora förändringar. Man är i färd med att tillskapa ett förfarande som innebär att skattemyndigheterna avses bli tyndpunkten i taxeringssystemet.² En skattemyndighet — ibland förstärkt med lekmän, en skattenämnd — skall, tror man, genom en omfattande omprövning av taxeringsbesluten komma till att taxeringsbesluten blir så bra att folk kommer att nöja sig med dessa beslut. Resultatet kommer att bli att de skattskyldiga inte alls i nuvarande omfattning kommer att föra sina klagomål vidare till skattemyndigheterna. I sin tur leder detta, anser man, att antalet skattemål i länsrätt och kammarrätt kommer att minska drastiskt. Huruvida man kommer att uppnå detta mål är ovisst. Inom justitiedepartementet har man emellertid dragit slutsatsen att man kan överväga att avskaffa länsrätterna, en tanke som väckt oro hos de anställda hos dessa domstolar.³ SN

Jan Sundin är kammarrättslagman vid kammarrätten i Sundsvall.

Noter

¹ Se Skattenytt 1962 s 262 o f

² SOU 1988:21 ch 22

³ DS 1989:2